

הפרק על הנביא מחמד

סיכום מס' 2 – תקופת הג'אהליה – חיי הדת, המעצמות השכנות

מרבית תושבי חצי האי ערב היו **עובדי אלילים - פגאנים**. בערבית המונח לכך הוא **"משרכון"** – "משתפים", מכיוון שהם משתפים באמונתם ובפולחן הדתי שלהם אלילים נוספים, בנוסף לאל האחד. לשבטים הנוודים היה פולחן של אבנים או עצים קדושים המכונה **"פטיש"**. מדובר על פולחן פרימיטיבי למדי המצביע על כך שהדת לא מילאה תפקיד מרכזי בחייהם של בני שבטים אלו. הסיבות לכך נעוצות בזהות השבטית החזקה, שהייתה חזקה הרבה יותר מהזהות הדתית שלהם, ובצורך הקבוע לנדוד במדבר – מה שמנע את היכולת להשקיע זמן ומשאבים בפיתוח הזהות הדתית.

בישובי הקבע, ובמיוחד בעיר מכה, הייתה תמונה שונה בנוגע לחיי הדת. במכה היו זמן, משאבים ובעיקר אינטרס לפתח מרכז פולחני משמעותי, כדי למשוך את בני השבטים מכל חצי האי ערב לעלות לרגל, פעמיים בשנה. לכן גם הוקמה **הכעבה** – מבנה דמוי קובייה (ומכאן השם כעבה – קוביה בשפה הערבית) שבקירו המזרחי – האבן השחורה שקוטרה 30 ס"מ בלבד. האבן אינה שלמה אלא מחולקת למספר שברים המודבקים למסגרת מתכתית. האבן הייתה ככל הנראה מטאור קדום, אם כי הקדמונים היו משוכנעים שמדובר באבן שנשלחה ע"י האלים. מימדי הכעבה: 12 על 10 על 15 מטר. זהו מבנה אבן פשוט למדי.

שבט קריש דאג להכרזה על הכעבה כ"**חראם**" – מקום שבו לא נלחמים בעת העלייה לרגל. גם זה תרם מאוד לפריחת העיר מבחינה כלכלית ולהתחזקות הזהות הדתית בה. כל שבט הורשה להניח את האליל שלו בכעבה, ומכאן עוד סיבה לעלות לרגל. כאשר האסלאם כבש אותה, הוא טיהר את הכעבה מאלילים, ויצר מסורת מונותאיסטית על הכעבה. לפי מסורת זאת הכעבה נבנתה ע"י אדם הראשון, שופצה ע"י אברהם ובנו המועדף באסלאם - ישמעאל.

חשוב לציין כי המונח **"אללה"** היה מוכר כבר במכה ובחצי האי ערב כמי שמתאר אל עליון, אך לא יחיד. במכה הייתה קיימת מיתולוגיה (מיתוס, אגדת קדומים) דתית אלילית, אך לא מפותחת כמו היוונית או המצרית. למשל, לאללה, היו במיתולוגיה זאת שלוש בנות אלילות, (אל-לאת, אל-מנאת ואל-עזא), וכמו כן היו בה שדים המכונים "ג'נים". האמונה בשדים קיימת גם באסלאם.

חניפים – מדובר בתופעה חשובה מאוד בחצי האי ערב בתקופת הג'אהליה שיש רבים הרואים בה כמבשרת את בוא האסלאם. החניפים היו ערבים עובדי אלילים שמאסו באמונה ובפולחן האילי, והגיעו למסקנה כי קיים רק אל אחד. המודל המרכזי של התופעה היה אברהם אבינו שגילה את המונותאיזם בעצמו ובעזרת מחשבתו ונחשב ע"י המוסלמים לחניף הראשון.

החניפים הושפעו מיהודים ונוצרים, וחלקם אף הצטרפו אליהם בשלב מאוחר יותר. דוגמה : ורקה בן נופל, בן דוד של אשת הנביא, ח'דיג'ה, ומי שאישר שהנביא מחמד הוא נביא אמיתי. ורקה עצמו התנצר. חניפים אחרים נשאו עדיין מונותאיסטים ללא קשר לדת מסוימת. חלקם השפיעו על מחמד עוד לפני שקיבל את האסלאם, (למשל במנהג לא לאכול בשר שהוקרב לאלילים), חלקם כמו, אבו עאמר אל-ראהב, התעמתו איתו בנוגע לשאלה מי מחזיק בדת אברהם האמיתית. אחרים הגיעו למסקנה כי דווקא בחצי האי ערב יופיע נביא האמת – מחמד.

יהודים ונוצרים – בחצי האי ערב היו מיעוטים יהודיים ונוצריים עוד מתקופות קדומות יחסית. יהודים הגיעו לחצי האי ערב כבר לאחר חורבן בית ראשון, ומצאו את מקומם בדרום חצי האי - בתימן של ימינו. במקום אף התקיימה במשך כמה מאות שנים ממלכה בשם חמיר, שמלכה התגיירו בשלב מסוים. ממלכה זאת נפלה במאה ה-6 לספירה. המלך האחרון שלה היה יוסף ד'ו נואס

שנוצח ע"י החבשים (האתיופים), והעדיף להתאבד בטביעה בים מאשר ליפול בשבי. יהודים נוספים היו בעיר ית'ר, (היום – אל-מדינה), ויש הטוענים שאף הקימו אותה. מדובר ב-3 שבטים יהודים גדולים שחיו בעיר עד להגעתו של מחמד. כמו כן היו יהודים בואדי אל-קרא ("עמק הכפרים") שמצפון לעיר אל-מדינה.

נוצרים פעלו אף הם בחצי האי ערב, בתור נזירים שהפיצו את הדת, וכתושבים של ממלכות חסות ערביות של האימפריה הפרסית – ממלכת לח'ם, (דרום עירק של היום) ושל האימפריה הביזנטית - ע'סאן (סוריה של היום), וכבני שבטים באזור תימן ונג'ראן של היום. גם היהודים וגם הנוצרים השפיעו על עובדי האלילים בחצי האי ערב, גרמו לחלקם לעבור לדתות שלהם, וכמובן השפיעו על היווצרותו ואמונותיו של האסלאם.

חצי האי ערב – מעצמות שכנות

1. **האימפריה הפרסית - השושלת הסאסאנית** – שלטה באיראן, עירק ושטחי מדינות נוספות של היום. הדת שלה הייתה דת אלילית זורואסטריית שהתבססה על אמונה דואליסטית בשני כוחות אלוהיים מרכזיים – טוב ורע. לפרסים הייתה ממלכת חסות ערבית בשם לח'ם (בירתה אל-חירה) בדרום עירק.

2. **האימפריה הביזנטית (הרומית-המזרחית)** - שלטה בכל הסהר הפורה למעט עירק, בתורכיה ובאזורים נוספים בצפון אפריקה. הדת שלה הייתה נוצרית-אורתודוקסית. לביזנטים הייתה ממלכת חסות ערבית בשם ע'סאן באזור סוריה וירדן של היום.

הפרסים והביזנטים היו בעימות צבאי קשה שהחליש את שניהם וסייע לאסלאם מאוחר יותר להילחם ולנצח אותם. לפרסים ולביזנטים היו ממלכות חסות ערביות נוצריות שתיווכו ביניהם לבין שבטי חצי האי ערב, ושמרו על גבולותיהן מפני פלישות שבטים נודדים.

3. **ממלכת אקסום החבשית (אתיופית)** – שלטה במזרח אפריקה ("קרן אפריקה") ובדרום חצי האי ערב (בתימן של היום). הדת שלה הייתה נוצרית מזרחית עצמאית. היא ניסתה גם לכבוש את מכה, ללא הצלחה, זמן קצר לפני הולדתו של מחמד.